

Komunikační systémy: socioantropologický pohled

Petr Zemánek

Pedagogická fakulta UP v Olomouci

LOHISSE, J. Komunikační systémy: socioantropologický pohled. 1. vyd. Praha : Karolinum. 2003, 198 s. ISBN 80-246-0301-2

Kniha začíná mottem, se kterým jsem se též ztotožnil: „Pro komunikační chování, které vzhledem ke svým vlastním zvyklostem ihned ohodnotíme jako kuriózní či zábavné, nemusíme chodit příliš daleko. Je všude kolem nás.“

Publikace je rozdělena do šesti kapitol, které nás historicky provázejí od vzniku dorozumívání se až po nástin vývoje komunikačních dovedností v budoucnosti.

Nejprve nás autor uvede do problému počátků mluvení, které studoval prostřednictvím projevů vesnické společnosti na území subsaharské Afriky. Je zcela přirozené, že se zaměřil na danou geografickou oblast, neboť se zde nachází „kolébka lidstva“ a tedy i prapůvod veškerých komunikačních systémů. V kapitole je rovněž rozebrána podstata dorozumívání se uprostřed komunity i její interpretace dalším generacím prostřednictvím kreseb a maleb, které jsou naší společnosti známy z dějin pravěku.

Následující oddíl rozebírá počátky písma a písemného projevu, které jsou spjaty s přechodem lidí do měst na konci neolitu (3 500 – 2 000 let před naším letopočtem). Do této doby se rovněž datují nejstarší dochované písemné památky z Číny. Lohisse se rovněž zabývá zrodem abecedy, slabik, souhlásek, samohlásek i celých slov. Historicky se tak přeneseme přes různé kultury Středomoří a Blízkého východu do starověkého Řecka. Komunikační systémy se tak rozdělily do dvou sfér, náboženské a světské.

Třetí kapitola se zabývá epochou psaní jako kombinací specifického jazyka, kolektivní mentality a struktury tehdejší společnosti. Touto cestou prošla nejzřetelněji a nejúplněji západní Evropa jako pokračovatelka nejvyspělejších kultur Středního východu. V antickém Řecku a Římě získaly komunikační systémy další rozměr. Objevila se tak produkce, šíření a reprodukce písemností a rovněž i tvorba literatury, její veřejné a soukromé čtení. V křesťanském středověku nabýval psaný text nového významu, podle kterého se dala ovlivňovat mentalita, postoje a chování lidí. Na počátku novověku se tak písmo stalo uznávaným a oficiálně potvrzeným prostředkem mezilidských vztahů, protože fungovalo jako metoda vyjadřování lidského života.

S vynálezem knihtisku a se vznikem periodického tisku nastala nová éra komunikačních systémů. Obyvatelé měst měli příležitost denně se setkávat s novinami, plakáty i knihami. Tento rozvoj příznivě podmínil zrod a vývoj různých literárních směrů. Na vesnicích a samotách však stále převládala komunikace prostřednictvím četby kolportované literatury a ústní lidové slovesnosti.

Průmyslová revoluce 19. století vytvořila zcela novou kolektivní mentalitu a nastolila masovost jako systém komunikace. Masa lidí přinesla i velký pokrok v technologiích vzájemného dorozumívání. Nástrojem se tak stala média reprezentovaná postupně denním tiskem, rozhlasem či televizí. Tato média tak definovala průměrného člověka. Málokdo ví, že média jsou vlastně nositeli touhy po vzdělávání se společně s přáním dosáhnout vyšších cílů. Autor tuto myšlenku ve své publikaci rozvíjí.

V poslední kapitole s názvem Komunikace s otazníkem je nastíněn vývoj nových informačních technologií. Text je koncipován na základě konfrontace vědeckého pokroku a vývoje s filozofickými úvahami. Lohisse se zabývá zneužíváním informací, destabilizací systému masovosti a rozvojem nových technologií s předzvěstí změn jak na úrovni jazyka, tak společenských i mentálních struktur.

Publikace je zakončena přehledem doporučené literatury, která se váže k jednotlivým dílčím kapitolám. Text je psán slohem, který je srozumitelný každému čtenáři. Jednotlivé oddíly popisují věcně přehled komunikačních systémů od počátku vzniku lidské rasy až do současnosti. Socioantropologický pohled je však v poslední kapitole značně odchýlen od reality a je nahrazen skepsí a filozofickými poznámkami.

Autor ve své knize popisuje jednotlivé komunikační systémy. Jejich popis dokládá pomocí podrobného studia vzájemných závislostí a součinností mezi jejich částmi (jazyk, kolektivní mentalita a struktura společnosti) a prostředím, do něhož jsou tyto komponenty zapojeny s důrazem na dynamické jevy vývoje a přizpůsobování.

V díle vymezil Lohisse čtyři typy základních komunikačních systémů: mluvenost, psanost, masovost a netvarovost. Na základě těchto termínů odráží určitou historickou epochu a pokrývá jeden typický komunikační systém. Tento systém definovaný jako příznakový jazyk je poté upřednostňován v lidské společnosti s vlastní kolektivní mentalitou a specifickou společenskou strukturou.

Knihu Komunikační systémy bych doporučil zejména studentům českého jazyka pro chronologický přehled vzniku písemností a jednotlivých literárních směrů. Rovněž ji navrhuji jako text studentům sociologie a společenských disciplín pro zachycení demografického vývoje lidí a struktury tehdejších společností. V neposlední řadě je dílo určeno jako doplňková literatura studentům historie pro popis vývoje společnosti od kmenového a rodového systému až do moderní doby.